Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De meldplicht en metaaldetectie

Onderzoek naar het functioneren van de meldplicht voor metaaldetectievondsten

2025

Missie Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Een overheid die verantwoording kan afleggen. Erfgoed beschikbaar voor iedereen. Nu en in de toekomst. Dat is onze missie.

Wij zien toe op de toegankelijkheid van overheidsinformatie en op de zorgvuldige omgang met erfgoed. Wij kijken hoe de regels in de praktijk werken.

Inhoud

Samenvatting **4**

1 Inleiding **5**
1.1 Aanleiding 5
1.2 Doel en vraagstelling 5
1.3 Wettelijk kader 6
1.4 Leeswijzer 7

2 Uitzondering opgravingsverbod voor metaaldetectoramateurs **8**
2.1 Achtergrond ontwikkeling wetgeving metaaldetectoramateurs 8

3 De huidige meldpraktijk in cijfers **10**
3.1 Archis 10
3.2 PAN 13
3.3 Gemeenten en provincies 16
3.4 Analyse gecombineerde gegevens 17

4 Toegankelijkheid van vondsten **20**
4.1 Toegankelijkheid vondstgegevens 20
4.2 Archis 20
4.3 PAN 21
4.4 Overige meldpunten 21
4.5 Vespreiding van informatie 22

5 Tijdspanne tussen vinden en melden **23**
5.1 Archis 23
5.2 PAN 24

6 Conclusies en aanbevelingen **26**
6.1 Conclusies 26
6.2 Aanbevelingen 27

Literatuur **28**

Samenvatting

De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed heeft onderzoek gedaan naar de meldplicht in relatie tot de legalisering van metaaldetectie. De hoofdconclusie van dit onderzoek is dat de meldplicht voor metaaldetectievondsten op dit moment onvoldoende functioneert. Weliswaar zijn er sinds de legalisering van metaaldetectie meer vondsten gemeld, in meerderheid bij PAN. Het is echter niet vast te stellen of deze toename is veroorzaakt door de legalisering. Tegelijkertijd met de stijging van het aantal gemelde vondsten blijft het aantal melders achter bij het aantal zoekers. Per jaar melden nu rond de 500 zoekers hun vondsten. Dit aantal is relatief laag vergeleken met het geschatte aantal van 3.000 tot 7.000 zoekers in Nederland. Het aantal melders groeit weliswaar elk jaar nog, maar niet op een manier dat het in de verwachting ligt dat binnen afzienbare tijd een meerderheid van de zoekers hun vondsten meldt.

Het beoogde doel van de legalisering, voornamelijk het ervoor zorgen dat de meerderheid van alle zoekers hun vondsten zouden melden, is daarmee niet volledig behaald. Desalniettemin is de toename van het aantal gemelde vondsten toe te juichen. Elke geregistreerde vondst verrijkt immers de kennis over het verleden.

Om in te zetten op een hogere meldingsbereidheid beveelt de Inspectie aan het melden van vondsten verder te stimuleren. Een manier om zoekers aan te moedigen om te melden zou een hernieuwde inzet kunnen zijn op het onder de aandacht brengen van de regels rondom metaaldetectie en het belang van het melden. Ook de redenen voor het niet melden zouden onderzocht kunnen worden. Naast stimulering beveelt de Inspectie ook aan te kijken naar mogelijkheden om de meldplicht strenger af te dwingen. Deze aanbevelingen richten zich tot de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap als verantwoordelijke voor het archeologiebestel en houder van het centraal informatiesysteem voor meldingen.

Verder kon geen cijfermatig onderbouwde conclusie worden getrokken over het tijdig melden van vondsten. Wel constateert de inspectie dat de informatie over gemelde vondsten in PAN voldoende toegankelijk is. Aan het verbeteren van de toegankelijkheid van vondsten in Archis wordt momenteel gewerkt.

Tenslotte is het van belang om te vermelden dat de beschikbare informatie voor dit onderzoek enkele beperkingen kende. De vondsten worden op verschillende plaatsen en in verschillende systemen gemeld. Elk met hun eigen voor- en nadelen, en onderlinge verschillen. Daarnaast zijn gegevens incompleet of niet geheel toegankelijk en was het daarom noodzakelijk om gebruik te maken van onderbouwde aannames

1 Inleiding

Met de inwerkingtreding van de Erfgoedwet in 2016 werd een uitzondering ingevoerd op het opgravingsverbod voor metaaldetectoren. Het doel van deze uitzondering was het legaliseren van een bestaande praktijk, voornamelijk zodat het aantal meldingen van vondsten fors zou toenemen.

1.1 Aanleiding

In de afgelopen jaren heeft de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (hierna: Inspectie) signalen ontvangen over het functioneren van de meldplicht. Het doel en de verwachting van de legalisering van metaaldetectie was dat er meer vondsten gemeld zouden worden, vondsten niet in de illegaliteit zouden verdwijnen en dat er meer inzet zou komen op de registratie van vondsten om deze veilig te stellen voor wetenschappelijke kennisvinding.

Het toezicht en de handhaving van de meldplicht zijn belegd bij de Inspectie. De signalen die de Inspectie bereiken, duiden op het onvoldoende naleven van de meldplicht voor metaaldetectievondsten en op het onvoldoende (centraal) registreren van vondstmeldingen. In het kader van haar rol als toezichthouder toetst zij in dit onderzoek of de meldplicht zoals die momenteel is vormgegeven voldoende functioneert.

1.2 Doel en vraagstelling

Het doel van dit onderzoek is om vast te stellen in hoeverre de beoogde doelen van de legalisering van metaaldetectie, zoals verwoord in de aanleiding, zijn bereikt en of het huidige systeem van melden adequaat functioneert.

De centrale vraag van het onderzoek is of er sinds de legalisering van metaaldetectie in 2016 meer gemeld wordt door metaaldetectoramateurs dan daarvoor. En zo ja, hoe aanzienlijk de stijging van het aantal gemelde vondsten is. Tevens is gekeken naar de toegankelijkheid van de informatie over de gemelde vondsten en naar de tijdigheid van vondstmeldingen.

Hiertoe zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

a. Heeft de verandering in wet- en regelgeving invloed gehad op het aantal vondstmeldingen dat door metaaldetectoramateurs gedaan wordt?
b. Is de informatie over metaaldetectorvondstmeldingen toegankelijk?
c. Hoeveel tijd zit er tussen het doen van een vondst en het melden daarvan?
d. Bij welk meldpunt (voor en na de legalisering van metaaldetectie) komen de meeste (recente) metaaldetectorvondstmeldingen binnen?

1.3 Wettelijk kader

Sinds 1 januari 2016 zijn de regels voor metaaldetectie vastgelegd in de Erfgoedwet (Ew) en het Besluit Erfgoedwet archeologie (BEa).

1.3.1 Opgravingsverbod en uitzonderingen daarop

Artikel 5.1 van de Erfgoedwet is het zogenaamde opgravingsverbod. Dit artikel voorziet tegelijk ook in de mogelijkheid om uitzonderingen te maken op het verbod:

Artikel 5.1. Opgravingsverbod
1 Het is verboden zonder certificaat daartoe handelingen te verrichten met betrekking tot het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed of onderdelen daarvan, waardoor verstoring van de bodem, of verstoring of gehele of gedeeltelijke verplaatsing of verwijdering van een archeologisch monument of cultureel erfgoed onder water optreedt.
2 Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen gevallen worden geregeld waarop het eerste lid niet van toepassing is. Voor die gevallen kunnen bepaalde onderdelen van dit hoofdstuk worden uitgesloten of van overeenkomstige toepassing worden verklaard.

Metaaldetectie is uitgezonderd van het opgravingsverbod uit artikel 5.1. Dit is vastgelegd in artikel 2.2 van het BEa

Artikel 2.2 Metaaldetectoren
1. Het opgravingsverbod in artikel 5.1, eerste lid, van de wet, is niet van toepassing op opgravingen, voor zover deze worden verricht met gebruik van een metaaldetector en waarbij de bodem niet dieper verstoord wordt dan tot dertig centimeter onder het landoppervlak.
2. De vrijstelling is niet van toepassing op:
a. een rijksmonument;
b. een monument of archeologisch monument waarvoor de toezending van het ontwerpbesluit tot aanwijzing als rijksmonument op grond van artikel 3:13, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht heeft plaatsgevonden, vanaf de dag van die toezending tot het moment van inschrijving in het rijksmonumentenregister of het moment waarop vaststaat dat het monument of archeologisch monument niet wordt ingeschreven in dat register;
c. een krachtens een provinciale verordening aangewezen monument of archeologisch monument, dan wel een monument of archeologisch monument waarop, voordat het is aangewezen, een zodanige verordening van overeenkomstige toepassing is;
d. gemeentelijke monumenten; en
e. terreinen waar een opgraving door een certificaathouder of een opgraving op grond van artikel 2.1 wordt verricht.
3. Artikel 5.10 van de wet is van overeenkomstige toepassing op de in het eerste lid bedoelde opgravingen.
4. Artikel 5.7 van de wet is niet van toepassing op de in het eerste lid bedoelde opgravingen.
5. De gemeenteraad kan voor het gehele grondgebied van de gemeente of voor delen daarvan het eerste lid buiten toepassing verklaren.

1.3.2 Meldplicht

In lid 3 van art. 2.2 BEa is artikel 5.10 van de Erfgoedwet, dat is de meldplicht voor toevalsvondsten, van overeenkomstige toepassing verklaard op metaaldetectievondsten:

Artikel 5.10. Archeologische toevalsvondst
1. Degene die anders dan bij het verrichten van opgravingen een vondst doet waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een archeologische vondst betreft, meldt dit zo spoedig mogelijk bij Onze Minister.
2. De gerechtigde tot een archeologische vondst als bedoeld in het eerste lid, is gehouden de vondst gedurende zes maanden, te rekenen van de dag van de in het eerste lid bedoelde melding, ter beschikking te houden of te stellen voor wetenschappelijk onderzoek.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de context geschetst van de totstandkoming van de uitzondering voor metaaldetectie op het opgravingsverbod. In hoofdstuk 3 worden de opgehaalde cijfers over het melden van metaaldetectorvondsten uiteengezet. In hoofdstuk 4 en 5 wordt ingegaan op de toegankelijkheid van vondstmeldingen en het tijdig melden van vondsten. In hoofdstuk 6 volgen ten slotte de conclusies en aanbevelingen.

2 Uitzondering opgravingsverbod voor metaaldetectoramateurs

In dit hoofdstuk wordt de achtergrond geschetst waarin de uitzondering op het opgravingsverbod voor metaaldetectie tot stand kwam.

2.1 Achtergrond ontwikkeling wetgeving metaaldetectoramateurs

Het gebruik van metaaldetectoren om archeologische voorwerpen te zoeken ontstond in de loop van de jaren zeventig van de vorige eeuw. Het was toentertijd illegaal voor metaaldetectoramateurs om vondsten uit de grond te halen. Het gebruik van deze metaaldetectoren was bij professionele archeologen jarenlang taboe. Het duurde tot de jaren negentig voordat het gebruik van een metaaldetector door hen als een legitieme onderzoekstechniek werd gezien. Intussen kende Nederland een groot aantal ervaren metaaldetectoramateurs.

Dit leidde in de jaren negentig tot een heftige discussie tussen voor- en tegenstanders van metaaldetectie. Deze discussie toonde aan hoe sinds de jaren tachtig normvervaging was ontstaan ten aanzien van illegale opgravingen door metaaldetectoramateurs. Over het graven op belangrijke (beschermde) vindplaatsen of dieper dan de bouwvoor bestond weinig misverstand: dit waren overtredingen van de Monumentenwet 1988. Sommigen pleitten ervoor om het zoeken in storthopen of de bouwvoor niet als een vorm van opgraven te zien. Het argument daarvoor was dat deze grond al was verstoord en door archeologen niet werd onderzocht. De vondsten uit deze verstoorde grond zouden wel onder de reeds bestaande meldplicht voor toevalsvondsten moeten vallen.

Sinds het midden van de jaren negentig voerde de voorganger van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), een gedoogbeleid ten aanzien van de illegale metaaldetectie. De hoop bestond dat de vondsten dan in elk geval gemeld zouden worden conform de meldplicht voor toevalsvondsten. Dit effect bleef evenwel uit. Er was nauwelijks een toename in het aantal metaaldetectorvondsten dat werd gemeld. Daarnaast werden vondsten die wel gemeld werden vooral op lokaal niveau gemeld en deze meldingen kwamen vervolgens onvoldoende terecht in het centraal archeologisch registratiesysteem, genaamd Archis.[1]

Met de invoering van de Erfgoedwet en via het BEa in 2016, is metaaldetectie uitgezonderd van het opgravingsverbod. Met inachtneming van bepaalde voorwaarden en beperkingen zijn opgravingen, voor zover deze worden verricht met gebruik van een metaaldetector, toegestaan door partijen die niet gecertificeerd zijn voor het verrichten van een opgraving.

[1] Grenzen overschreden?, p. 19-20 (https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-192133.pdf).

Belangrijke overwegingen tot deze legalisering waren de problematische handhaafbaarheid van het metaaldetectieverbod en het feit dat het vanuit maatschappelijk oogpunt niet langer wenselijk was metaaldetectie te verbieden. Er werd immers ook een meerwaarde gezien in de vondsten die via metaaldetectie werden gedaan, mits hun informatiewaarde bekend was.

Via deze wetswijziging werden metaaldetectievondsten daarom niet alleen uit de illegaliteit gehaald, maar ook gekoppeld aan de plicht om deze vondsten te melden bij de Minister (via Archis), als ware het toevalsvondsten. Het doel, en de verwachting, was dat vondsten daardoor daadwerkelijk meer gemeld en beter geregistreerd zouden worden.

3 De huidige meldpraktijk in cijfers

In dit hoofdstuk wordt de huidige meldpraktijk in cijfers beschreven. Zowel het aantal meldingen als het aantal melders komt aan bod. De nadruk ligt op de cijfers uit het officiële meldpunt Archis en uit het PAN-meldpunt. De beschrijving per meldpunt is afhankelijk van welke gegevens er konden worden aangeleverd.

Naast Archis en PAN kunnen zoekers met hun vondsten terecht bij diverse decentrale 'meldpunten', zoals bij lokale amateurverenigingen en archeologische depots of gemeentes. Uitgezonderd van een korte blik op gemeentes en provincies zijn deze niet meegenomen in dit onderzoek. In de eerste plaats worden deze meldingen soms wel en soms niet doorgezet naar Archis en/of PAN. Hierdoor kunnen sommige vondsten dubbel geteld worden en is niet duidelijk welke dit zijn. Daarnaast is het lastig hiervan een compleet beeld te verkrijgen. Ten slotte wordt er, op basis van gegevens uit de Inspectiemonitor monumenten en archeologie, vanuit gegaan dat de aantallen meldingen bij bovengenoemde decentrale meldpunten veel lager is dan bij Archis en PAN.

3.1 Archis

Archis is het landelijke archeologisch informatiesysteem dat in stand wordt gehouden door de Minister van OCW. Via dit systeem – dat door de RCE wordt onderhouden – moeten/kunnen gegevens over archeologische onderzoeken, vondsten en archeologische rijksmonumenten worden geregistreerd en geraadpleegd. Tevens is het het officiële meldpunt voor metaaldetectievondsten door amateurarcheologen en hobbyisten. Een vondstmelding bij Archis wordt gedaan via een vondstmeldingsformulier, waarin verschillende velden moeten worden ingevuld.

Sommige velden zijn verplicht, zoals de naam van de vinder en de locatie van de vondst. Er zijn ook velden die niet verplicht zijn, zoals de datum waarop de vondst is gedaan. Ondanks dat vondstdatum geen verplicht veld is in het Archis vondstmeldingsformulier, is deze voor de meeste meldingen wel ingevuld.

Het aantal meldingen door metaaldetectoramateurs kan in Archis op twee manieren worden ingezien. Er kan worden gekeken naar de hoeveelheid meldingen die gedaan zijn in een bepaald jaar (meldjaar) of naar de hoeveelheid meldingen van vondsten die gedaan zijn in een bepaald jaar (vondstjaar). Zo kan bijvoorbeeld een vondst gemeld worden in 2023, maar gevonden zijn in 2022.

Begrippenlijst

Vondstjaar: Het jaar waarin een vondst is gedaan. Het vondstjaar hoeft niet hetzelfde te zijn als het meldjaar.

Meldjaar: Het jaar waarin een vondst is gemeld. Het meldjaar hoeft niet hetzelfde te zijn als het vondstjaar.

Vondstrecord (in PAN): Bij PAN wordt gewerkt met 'vondstrecords'. Elke vondst wordt in principe afzonderlijk geregistreerd en beschouwd als een aparte melding, ook als meerdere vondsten op dezelfde vondstlocatie aangetroffen zijn. Toch kan één vondstrecord soms meerdere vondsten bevatten. In gevallen waar het gaat om identieke vondsten, zoals twee spijkers van hetzelfde type en datering, wordt met één record volstaan. Het aantal gemelde vondsten kan hierdoor hoger liggen dan het aantal vondstrecords. Omdat vondstrecords bijna altijd gelijk staan aan één vondst worden in dit onderzoek vondstrecords gelijk gesteld aan één vondst.

Recente vondst: In dit onderzoek worden vondsten die na de legalisering zijn gedaan en gemeld als recentelijk beschouwt. Recent duidt aldus niet op de ouderdom van de vondst zelf.

Account (in PAN): Voor het melden van vondsten is een account vereist. Wie vondsten wil melden in PAN moet een eigen account aanmaken of een registrator van PAN verzoeken de vondsten in te voeren.

3.1.1 Aantallen gemelde vondsten in Archis

In figuur 3.1 staat weergegeven hoeveel metaaldetectorvondstmeldingen in de jaren 2012 tot 2024 in Archis zijn ingevoerd per meldjaar en per vondstjaar.

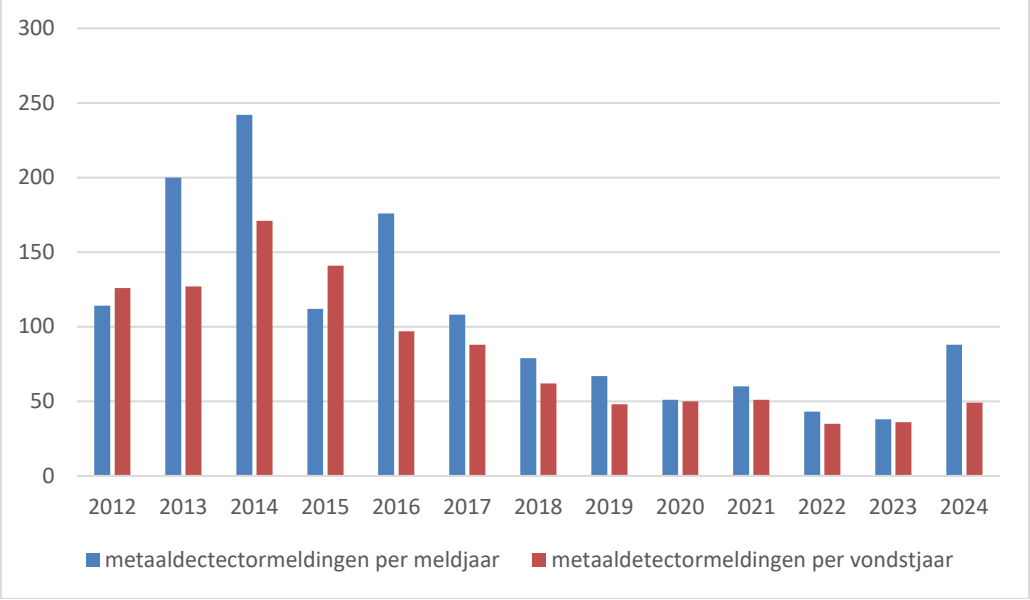

Figuur 3.1 Hoeveelheid metaaldetectorvondstmeldingen ingevoerd in Archis tussen 2012 en 2024 per meldjaar en per vondstjaar.[2]

Vanaf 2016 is er een daling te zien in het aantal metaaldetectormeldingen in Archis, zowel per meldjaar als per vondstjaar. Deze daling vertelt slechts een gedeelte van

[2] Archis meetdatum begin 2025.

het verhaal. Dit komt doordat in Archis aan één melding vele vondsten kunnen worden gekoppeld. Een betere maatstaf om inzicht te krijgen in hoeveel er gemeld wordt is daarom het aantal vondsten dat ingevoerd wordt.[3]

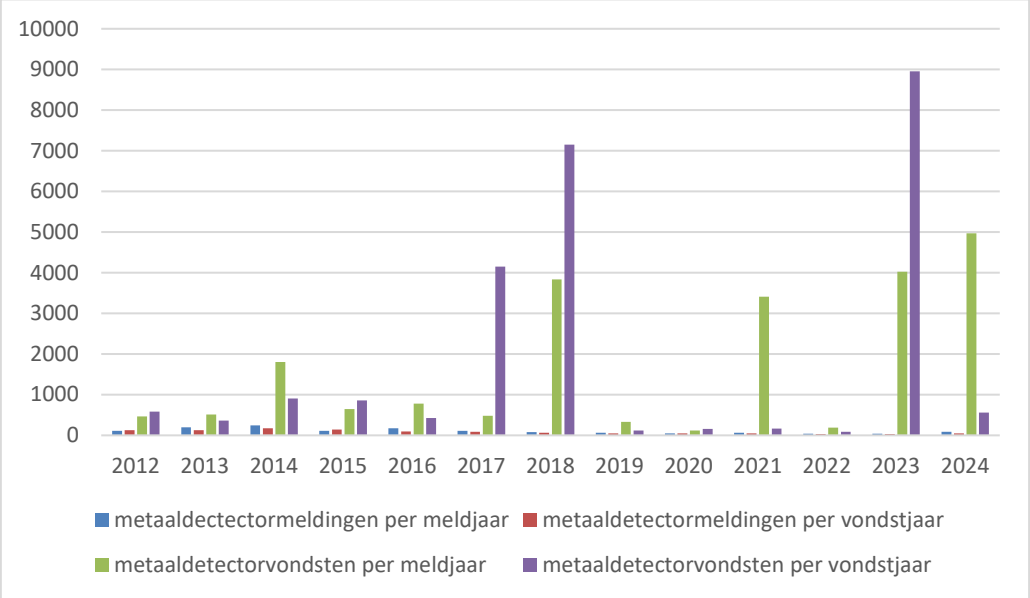

Figuur 3.2 Hoeveelheid metaaldetectormeldingen ingevoerd in Archis tussen 2012 en 2024 per meldjaar en per vondstjaar en het aantal gemelde metaaldetectorvondsten per vondstjaar en meldjaar.[4]

In tegenstelling tot de geleidelijke daling van het aantal meldingen in Archis fluctueert het aantal vondsten dat per jaar gemeld wordt sterk (*zie figuur 3.2*). Deze fluctuaties zijn zowel zichtbaar wanneer er wordt geselecteerd op vondstjaar als op meldjaar. De grote uitschieters, die in de grafiek bij bepaalde jaren te zien zijn, worden veroorzaakt doordat in deze jaren heel veel vondsten zijn gedaan of zijn gemeld. Het gros van de vondsten in deze jaren is slechts aan een klein aantal meldingen gekoppeld. Zo zijn in het vondstjaar 2023 in totaal 8.957 vondstobjecten gevonden, waarvan er 8.904 gekoppeld zijn aan slechts 3 van de 36 meldingen die binnen het vondstjaar 2023 vallen. De vondsten, gekoppeld aan deze drie meldingen, betreffen voornamelijk munitie uit de Tweede Wereldoorlog.

3.1.2 Aantallen melders in Archis

Er zijn geen exacte getallen beschikbaar van het aantal melders dat per jaar vondsten meldt in Archis. Eén melding in Archis kan ook gemaakt zijn namens meerdere zoekers. Hiernaast kan één zoeker ook meerdere meldingen doen.

[3] De aantallen van gemelde vondsten zijn niet exact. Dit komt doordat er bij sommige meldingen 9999 is ingevuld bij het aantal vondsten. Bij een deel van deze 9999 meldingen stond in de toelichting of in de zaakdocumenten om hoeveel vondsten het (ongeveer) ging. Waar er een duidelijke toelichting was, zijn deze cijfers meegenomen in de telling. Bij de 9999-meldingen waarbij niet te achterhalen was om hoeveel vondsten het ging zijn deze geteld als één. Het gaat waarschijnlijk om meer vondsten, maar omdat geen aantal vastgesteld kan worden, is voor deze oplossing gekozen.
[4] Archis meetdatum begin 2025.

Echter, omdat het onduidelijk is hoe vaak dit voorkomt, wordt er in dit onderzoek vanuit gegaan dat één melding in de meeste gevallen verbonden is aan één melder. Daarmee wordt ook het aantal meldingen, dat in een jaar gedaan wordt, gelijkgesteld aan het aantal melders.[5]

3.2 PAN

Portable Antiquities of the Netherlands (PAN) is een database die in 2016 is opgezet voor de registratie van particuliere metaaldetectorvondsten. Het doel van PAN is om archeologische vondsten in privébezit, met name metaaldetectievondsten, te documenteren en online te publiceren, en zo de informatie over de vondsten en hun vondstlocatie beschikbaar te maken voor wetenschappers, erfgoedonderzoekers, musea en alle andere geïnteresseerden.[6] Aanvankelijk was het PAN-project opgezet om de 'oudere' privécollecties in kaart te brengen, van de eerste metaaldetectoramateurs. Inmiddels is het echter de ambitie om een blijvend platform te zijn, ook voor het melden van vondsten die vandaag de dag gedaan worden en niet uitsluitend metaaldetectorvondsten. Ook de RCE verwijst inmiddels naar PAN als mogelijk meldpunt voor (metaaldetector)vondsten.[7] De Minister van OCW is voornemens om – via een wijziging van de Erfgoedwet – de status van een melding (door een amateurzoeker) in PAN gelijk te stellen aan die van een melding in Archis. [8]

Bij PAN wordt gewerkt met 'vondstrecords'. Elke vondst wordt in principe afzonderlijk geregistreerd en beschouwd als een aparte melding, ook als meerdere vondsten op dezelfde vondstlocatie aangetroffen zijn. Toch kan één vondstrecord soms meerdere vondsten bevatten. In gevallen waar het gaat om identieke vondsten, zoals twee spijkers van hetzelfde type en datering, wordt met één record volstaan. Het aantal gemelde vondsten kan hierdoor hoger liggen dan het aantal vondstrecords. Omdat een vondstrecord bijna altijd gelijk staat aan één vondst worden in dit onderzoek vondstrecords gelijk gesteld aan één vondst.

Vondsten die bij PAN gemeld worden, komen niet direct op de PAN-website te staan. Voordat ze hier zichtbaar worden gemaakt, worden ze eerst gevalideerd door een medewerker van PAN. Het valideren van vondsten is het proces waarbij de gegevens van een gemelde vondst, zoals de datering, gecontroleerd en beoordeeld worden. Dit valideren van vondsten is vaak belangrijk voor melders en stimuleert hen om te melden.

Het valideren vergt doorgaans veel tijd, waarvoor niet altijd voldoende mankracht voorhanden is. Hierdoor loopt het validatieproces achter op het melden. Eind 2023 lag het validatiepercentage op 62,3%. Bij een aanzienlijk deel van de vondsten die niet gevalideerd zijn, gaat het overigens om objecten van materiaaltypen anders dan metaal.[9]

[5] Zelfs als het aantal melders hoger ligt dan aangenomen zou dat, gezien het lage aantal melding in Archis, geen significante invloed hebben op de uitkomsten van het onderzoek.
[6] https://portable-antiquities.nl/pan/#/public/about
[7] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/archeologische-vondsten-melden/metaaldetectie
[8] Kamerbrief wijzigingen erfgoedwet van december 2024, onder kopje Digitalisering vanaf blz. 4
[9] Daarvoor ontbreekt het op dit moment nog aan voldoende specialisten.

Voor het melden van vondsten is een account vereist. Wie vondsten wil melden in PAN moet een eigen account aanmaken of een registrator van PAN verzoeken de vondsten in te voeren. Bij het melden moet diverse informatie worden aangeleverd over de vondst.
Maar net zoals in Archis is het invullen van het vondstjaar vrijblijvend. Een minderheid van de melders bij PAN kiest ervoor om aan te geven in welk jaar zij een vondst hebben gedaan.

3.2.1 Aantallen gemelde vondsten in PAN

PAN streeft ernaar om minstens 20.000 nieuwe vondstrecords per jaar toe te voegen.[10] Zoals in de onderstaande grafiek te zien is slaagt het hier, afgezien van de coronajaren, ruimschoots in.

Het totaal aantal vondstrecords in PAN staat eind 2024 op 162.492. Wanneer dit vergeleken wordt met het aantal vondstrecords waaraan een vondstjaar te koppelen is, blijft het onduidelijk bij welk percentage van dit totaal het gaat om recente vondsten, i.e. vondsten die gedaan zijn sinds de legalisering van metaaldetectie (dus vanaf medio 2016). 43.744 (circa 27%) vondsten zijn gevonden in de jaren na de legalisering. 34.458 (circa 21%) vondstrecords, waarbij een vondstjaar is vermeld, zijn van vóór de legalisering van 2016. Voor de overige 84.290 vondstrecords, ofwel 52% van het totaal, is het onbekend of het gaat om vondsten van voor of na de legalisering.[11] Gelet op de missie van PAN om oude collecties te digitaliseren, is het aannemelijk dat het bij een aanzienlijk deel van deze vondsten gaat om oude collecties.[12]

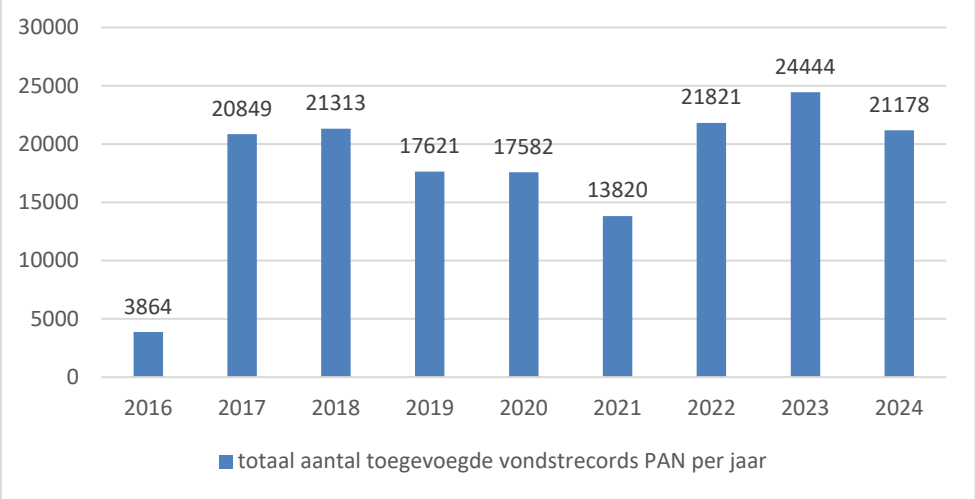

Figuur 3.3 Aantal in PAN toegevoegde vondstrecords per jaar, zowel gevalideerd als niet gevalideerd.[13]

[10] Jaarverslag PAN 2023, p. 5.
[11] Cijfers aangeleverd door PAN-medewerker d.d. 10-12-2024.
[12] Bron: gesprekken met PAN 2024: Eind 2020 was bij 32% van de ingevoerde vondstrecords een vondstjaar vermeld, in 2024 is dit percentage opgelopen naar 48%. Wellicht zal dit percentage in de toekomst nog verder stijgen. PAN heeft aangegeven te onderzoeken of het mogelijk is om van de vondstdatum een verplicht veld te maken.
[13] Het aantal van 2024 is niet van het volledige jaar. Het daadwerkelijk totaal van dat jaar kan dus hoger liggen. Correspondentie PAN d.d. 10-12-2024 en Jaarverslag PAN 2023, p. 5

3.2.2 Aantallen melders en collecties in PAN

Voor het aantal melders in PAN wordt gekeken naar het aantal accounts.
In PAN staat een account bijna altijd gelijk aan één melder.

In het aanvangsjaar van PAN in 2016 werden 44 accounts gebruikt om vondstmeldingen te doen (zie *figuur 3.4*). Sindsdien is het aantal accounts dat per jaar wordt gebruikt om te melden gestegen tot 482 in 2023. Dit is een belangrijk gegeven omdat het aangeeft hoeveel melders per jaar actief gebruik maken van PAN om vondsten te melden. Het aantal accounts dat actief meldt per jaar is overigens niet gelijk aan het totaal accounts dat bij PAN is aangemaakt. In de zomer van 2021 was het totaal aantal aangemaakte accounts 1.128.
Van deze 1.128 vindersaccounts behoren er achttien toe aan depots, musea en verenigingen. Verder waren er 154 (14%) accounts waarin geen vondsten waren geüpload.[14]

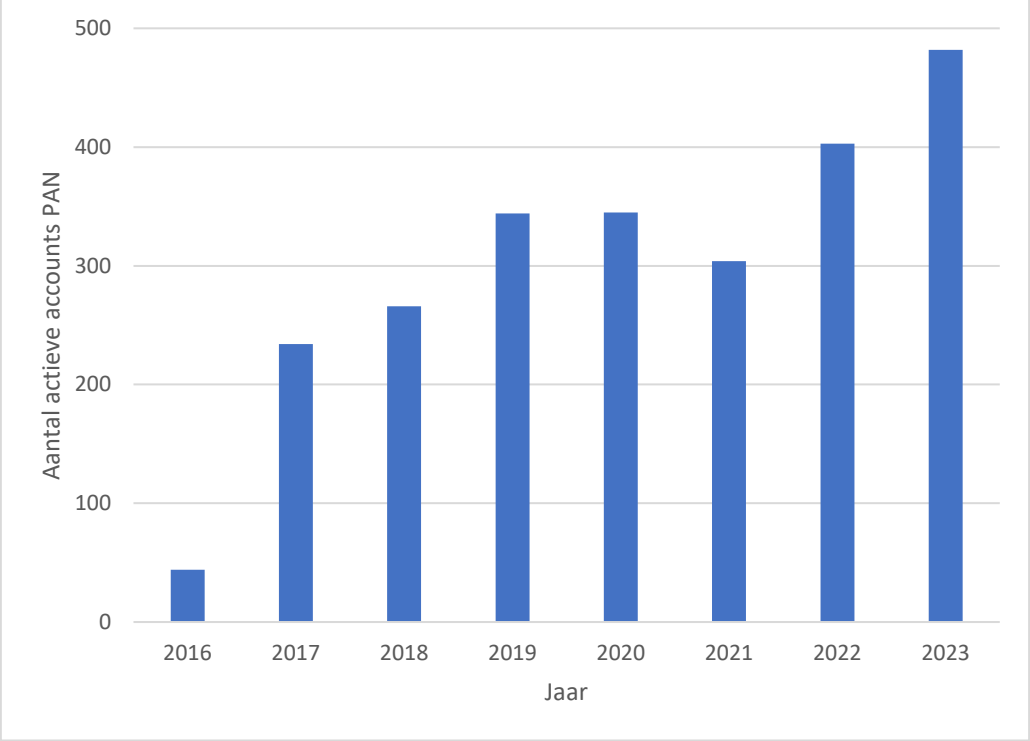

Figuur 3.4 Aantal actieve vindersaccounts per jaar (PAN).[15]

Inmiddels is in 2024 het aantal aangemaakte accounts bij PAN uitgegroeid tot 1.800. In totaal zijn sinds de oprichting van PAN circa 1.625 accounts gebruikt om een vondst te melden. De toename van het aantal actieve melders per jaar blijft achter bij de stijging van het totaal aantal aangemaakte accounts.

Dit is een belangrijk gegeven, ook in combinatie met de beschikbare informatie over de omvang van de individuele collecties in PAN. Aan elk account dat in PAN wordt

[14] Van vondst tot verhaal, p. 18. Sommige accounthouders voeren niet elk jaar vondsten in.
[15] PAN jaarverslag PAN 2023 (gegevens voor het aantal melders per jaar waren beschikbaar t/m 2023).

aangemaakt is een collectie gekoppeld die alle vondsten bevat die door de eigenaar van de account zijn gemeld. Deze functie bestaat niet in Archis.

Individuele collecties
Voor het meten van de omvang van individuele collecties zijn twee beschikbare ijkpunten gebruikt: de zomer van 2021 en eind 2024.

In 2021 waren er zeventien collecties die bestonden uit meer dan 1.000 vondsten. De grootste omvatte 4.800 vondsten. Verder waren er 163 collecties die bestonden uit 100 tot 999 vondsten en 397 collecties van 10 tot 99 vondsten. Daarnaast waren er 397 collecties die bestonden uit 1 tot 9 vondsten. Van de 89.000 vondstrecords die in de zomer van 2021 bij PAN waren gemeld, zijn minstens 20.800 vondsten toe te schrijven aan zeventien accounts.[16]

Als alle collecties bij elkaar worden opgeteld betekent dit dat er in 2021 in totaal 974 zoekers in de loop van de tijd een melding hebben gemaakt bij PAN. Tevens betekent dit dat er in datzelfde jaar slechts 17 melders verantwoordelijk waren voor minstens 23,37% van alle ingevoerde vondsten in PAN.

Eind 2024 is het totaal aantal collecties gegroeid tot 1.625. Hiervan omvatten 812 collecties 1 tot 9 vondsten. Hiernaast waren er 553 collecties van 10 tot 99 vondsten en 231 collecties met een omvang van 100 tot 999 vondsten. Verder waren er 29 collecties met meer dan 1.000 vondsten. Zeventien van deze collecties bevatten zelfs meer dan 1.500 vondsten. Eind 2024 kunnen 63.114 vondsten, oftewel een kleine 40% van het totaal aantal vondsten in PAN, toegeschreven worden aan de grootste 17 collecties.

Dit toont aan dat een relatief kleine groep melders verantwoordelijk is voor een zeer groot deel van alle vondsten die bij PAN worden gemeld.[17]

3.3 Gemeenten en provincies

Naast Archis en PAN is gekeken naar twee andere meldpunten voor metaaldetectorvondsten: gemeenten en provincies. Deze kunnen zelf geen vondsten registreren zoals is vastgelegd in de Erfgoedwet, maar wel functioneren als doorgeefluik.

3.3.1 Gemeenten

De monitor overheidsinformatie en erfgoed is een vragenlijst, die iedere twee jaar door de Inspectie wordt uitgezet. Deze gaat ook naar gemeenten, die bevraagd worden over een breed scala van onderwerpen, waaronder metaaldetectie.

In de meest recente monitor van de Inspectie hadden 144 gemeenten aangegeven dat ze in de afgelopen twee jaar vondstmeldingen hadden ontvangen. Van deze 144 zijn er 134 benaderd met vragen over deze vondstmeldingen. Hiervan hebben er 54 gereageerd. In enkele gevallen kwam er een reactie van een regionaal archeoloog die antwoordde namens meerdere gemeenten.

[16] Van Vondst tot Verhaal, p 18/19
[17] De 29 grootste collecties omvatten gezamenlijk 77.523 vondsten. Dit is 47,7% van het totaal aantal gemelde vondsten. Met andere woorden 1,7% van alle accounts/collecties is verantwoordelijk voor bijna de helft van alle ingevoerde vondstmeldingen.

Uit de reacties blijkt dat de meeste gemeenten nauwelijks nog vondstmeldingen van metaaldetectoramateurs ontvangen. Wanneer er wel vondstmeldingen worden ontvangen, komen deze meestal uiteindelijk terecht in PAN. Daarnaast hebben de meeste gemeenten het idee dat het aantal meldingen bij hen afneemt.
Degenen die daar een verklaring aan verbinden, geven meestal aan dat dit komt omdat steeds meer mensen bij PAN melden en niet meer naar de gemeente gaan. Wanneer er nog wel meer meldingen gedaan worden, komt dat doordat de lokale archeoloog of erfgoedmedewerker zeer actief is in het stimuleren van het melden en het onderhouden van contacten met metaaldetectoramateurs.

3.3.2 Provincies

Vijf van de tien provinciale meldpunten hebben een reactie gegeven.[18] Hieruit kwam een vergelijkbaar beeld naar voren als dat van de gemeenten, met één uitzondering. Twee van de vijf respondenten gaven aan helemaal geen meldingen van metaaldetectorvondsten te hebben ontvangen in de afgelopen twee jaar. Nog twee gaven aan nauwelijks vondsten te hebben ontvangen in de afgelopen twee jaar. Beiden gaven als reden hiervoor dat de meeste melders direct naar PAN gingen voor het maken van een vondstmelding.

Bij één respondent had er een tegenovergestelde ontwikkeling plaatsgevonden. Het aantal gemelde vondsten was door het actief benaderen van metaaldetectoramateurs in de afgelopen jaren gegroeid tot 5.000 per jaar. Een kanttekening hierbij is dat het bij een goed deel van deze gemelde vondsten ging om niet-archeologische objecten of archeologische objecten die niet meer te determineren waren. Een selectie van de gemelde objecten belandde uiteindelijk ook in PAN.

Zowel bij gemeenten als bij de provincies gebeurde het doorgeven van een melding aan PAN of Archis meestal binnen een afzienbare tijd. Dit varieerde van een paar dagen tot een paar weken.

3.4 Analyse gecombineerde gegevens

In deze paragraaf volgt een analyse van de hiervoor gepresenteerde cijfers. De analyse is gericht op het plaatsen van het aantal gemelde vondsten in de context van het totaal aantal actieve metaaldetectoramateurs.
Zoals te zien is in figuur 4.1 wordt tegenwoordig het gros van de metaaldetectorvondsten gemeld en geregistreerd bij PAN.

Als de aantallen van beide meld-/registratiepunten bij elkaar worden opgeteld toont dit aan dat er een stijging is van de hoeveelheid vondsten die zijn gemeld sinds de legalisering van metaaldetectie in 2016.

In de vier jaren vóór de legalisering, van 2012 tot 2015, werden in totaal 2.715 vondsten gemeld. In de vier jaren na de legalisering, van 2017 t/m 2020, werden er al in totaal 88.937 vondsten gemeld door metaaldetectoramateurs. De afgelopen vier jaar, van 2021 t/m 2024, werden er 91.030 vondsten gemeld.

Deze indrukwekkende toename is een duidelijke vooruitgang in het doen bewegen van metaaldetectoramateurs om hun vondsten te melden.

[18] De meldpunten betreffen provinciale depots en Landschap Erfgoed Utrecht.

De stijging van het aantal gemelde vondsten vertelt echter niet het hele verhaal. Het moet wel in het kader geplaatst worden van het totaal actieve zoekers en de hoeveelheid vondsten die worden gedaan.
Met een actieve zoeker wordt een metaaldetectoramateur bedoeld die ten minste een paar keer per jaar aan metaaldetectie doet. Het aantal geschatte actieve zoekers in Nederland ligt volgens PAN tussen de 3.000 en 7.000.[19]

Jaar	Aantal vondsten in Archis	Aantal vondsten in PAN
2012	581	
2013	367	
2014	908	
2015	859	
2016	425	3.864
2017	4.150	20.849
2018	7.149	21.313
2019	116	17.621
2020	157	17.582
2021	163	13.820
2022	88	21.821
2023	8.957	24.444
2024	559	21.178
Totaal	***23.920***	***162.492***

Figuur 4.1 Overzicht van alle ingevoerde vondsten in Archis en PAN van 2012 - 2024.

Deze schatting, die gemaakt is toen PAN begon in 2016 en onderschreven wordt door De Detector Amateur-Nederlandse vereniging voor metaaldetectie (kortweg DDA), is gebaseerd op indrukken en niet op harde gegevens. Wel wordt deze schatting door aanvullende gegevens onderbouwd.[20] Zo heeft DDA -de grootste metaaldetectievereniging- al meer dan 1.600 leden. Het is waarschijnlijk dat lang niet alle metaaldetectoramateurs bij deze vereniging zijn aangesloten. Daarnaast is er een veelvoud aan groepen op sociale media, zoals Facebook, Instagram en YouTube die gericht zijn op metaaldetectie. Alleen al op Facebook zijn minstens vijftien groepen met meer dan 2.000 leden. De grootste groepen hebben tussen de 9.000 en 10.000 leden. Ondanks de mogelijkheid dat een (aanzienlijk) deel van de leden van deze groepen niet (meer) actief is en dat mensen lid kunnen zijn van meerdere groepen, is het nog steeds waarschijnlijk dat het aantal zoekers in Nederland in de duizenden ligt.

De combinatie van deze gegevens maakt het al snel aannemelijk dat er ten minste 3.000 zoekers actief zijn in Nederland. Daarom kan de schatting van PAN gehanteerd blijven, hoewel het werkelijke aantal metaaldetectoramateurs mogelijk aanzienlijk hoger ligt.[21]

[19] Gesprek PAN, d.d. 21-08-24.
[20] Gesprek DDA, d.d. 01-10-24.
[21] Naar het aantal metaaldetectieamateurs is geen eigen onderzoek verricht. Het is goed mogelijk dat het aantal veel hoger ligt.

In 2023 waren er in Archis en PAN gezamenlijk circa 500 melders actief.[22] Wanneer dit wordt afgezet tegen de meest conservatieve schatting van 3.000 actieve zoekers, betekent dit dat een minderheid van de metaaldetectoramateurs hun vondsten meldt. Omdat slechts een minderheid van de actieve zoekers (al) hun vondsten meldt, is er derhalve ook een grote hoeveelheid vondsten die niet wordt geregistreerd.

Om hoeveel vondsten het gaat, kan niet worden vastgesteld. Hierover zijn geen gegevens voorhanden. Als echter gekeken wordt naar de hoeveelheid vondsten die wel worden ingevoerd is het aannemelijk dat dit om tienduizenden vondsten per jaar gaat.

[22] Mogelijk wordt een enkele melder dubbel geteld, daar het niet uit te sluiten is dat sommige melders zowel in Archis als in PAN melden.

4 Toegankelijkheid van vondsten

In dit hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre gemelde vondsten toegankelijk zijn voor onderzoek.

4.1 Toegankelijkheid vondstgegevens

Eén van de doelen van de legalisering van metaaldetectie was dat de informatie over vondsten toegankelijk zou worden voor onderzoek.

Artikel 5.12 van de Erfgoedwet handelt over een centraal archeologisch informatiesysteem dat door de minister in stand gehouden wordt. Volgens de Erfgoedwet bevat dit systeem, Archis, ook de vondsten die metaaldetectoramateurs verplicht moeten melden op basis van artikel 5.10. In artikel 5.12, tweede lid, Erfgoedwet is bepaald dat het centraal archeologisch informatiesysteem door eenieder geraadpleegd kan worden. Hieruit kan worden afgeleid dat dit ook voor metaaldetectievondsten geldt.

In de Memorie van Toelichting bij de Erfgoedwet wordt Archis beschreven als een open systeem, toegankelijk voor zowel de specialist als de belangstellende burger. Dit past ook bij de wens om de grote cultuurhistorische en maatschappelijke betekenis van het erfgoed uit te dragen en over te dragen aan huidige en toekomstige generaties.[23]

Dit wil overigens niet zeggen dat álle informatie in Archis te alle tijden voor iedereen zichtbaar zal zijn. Volgens de huidige beleidsopvatting moet het artikel niet zo begrepen worden dat – met het oog op de bescherming van cultureel erfgoed - toegang voor eenieder inhoudt dat alle informatie zonder beperkingen voor iedereen toegankelijk is. Zo is het denkbaar dat de coördinaten van bepaalde wraklocaties afgeschermd worden.[24]

4.2 Archis

Het Centraal archeologisch informatiesysteem Archis wordt namens de minister van OCW beheerd door de RCE. [25]

Momenteel kunnen alleen archeologische professionals inloggen in Archis. Dit betekent dat vondstmeldingen niet door andere geïnteresseerden kunnen worden ingezien, zoals metaaldetectoramateurs of andere belangstellende burgers.

Hiermee wordt momenteel niet voldaan aan artikel 5.12, tweede lid, van de Erfgoedwet. De Minister van OCW werkt momenteel aan het wijzigen van de Erfgoedwet. Dit knelpunt zal hiermee worden aangepakt. Gelijktijdig onderzoekt de RCE hoe de informatie in Archis voor een breder publiek toegankelijk kan worden

[23] MvT, Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 109, nr. 3. P. 48, 49.
[24] In aansluiting op de evaluatie van de Erfgoedwet zal daarom ook worden bezien of de redactie van het artikel verduidelijking behoeft.
[25] Kamerbrief wijzigingen Erfgoedwet van december 2024, onder kopje Digitalisering vanaf blz. 4

gemaakt, zonder daarbij de bescherming van cultureel erfgoed in gevaar te brengen.[26]

4.3 PAN

In het wetsbestel is momenteel niet voorzien in een organisatie zoals PAN die namens de overheid particulieren de mogelijkheid biedt om een melding te maken van archeologische vondsten.[27]

De beoordeling van de toegankelijkheid van informatie over detectorvondsten kan daarom ook niet direct getoetst worden aan het relevante artikel uit de Erfgoedwet.

Bij PAN kan er zonder een account een gedeelte van de gegevens over een vondst worden ingezien. Bijvoorbeeld een foto van het object, een datering en een zeer algemene vondstlocatie. Wanneer een account is aangemaakt, kan er meer gezien worden, zoals een exactere locatie, indien die beschikbaar is. Zoekers kunnen echter een vondstlocatie aangeven die zo groot is als de gemeente. Feitelijk blijft een vondstlocatie daarmee onbekend.[28]

De ICT-infrastructuur van PAN wordt tegenwoordig beheerd door de RCE. Deze verschilt van Archis en zal op een gegeven moment vernieuwd moeten worden. In sommige gevallen worden meldingen die gemaakt zijn bij PAN ook ingevoerd in Archis, maar dat is vaak niet het geval.

Zoals eerder is vermeld, verschijnen vondsten niet direct op de website van PAN. Dat gebeurt pas nadat ze gevalideerd zijn. Sommige vondsten verschijnen nooit op de website. Dit gebeurt bij gevallen waar PAN heeft vastgesteld dat een vondst (mogelijk) illegaal is gedaan. De vondst blijft wel staan in de database, maar wordt dan niet zichtbaar.[29]

Professionele partijen kunnen ook een bedrijfsaccount aanmaken bij PAN. Een deel heeft dit ook gedaan. Zij mogen de (exacte) locaties van de vondsten die in PAN zijn ingevoerd niet publiceren. Hier ligt een spanningsveld.

Het is aannemelijk dat de grotere toegankelijkheid tot gegevens in PAN, in vergelijking met Archis, heeft bijgedragen aan een grotere meldingsbereidheid bij metaaldetectoramateurs.

4.4 Overige meldpunten

Als eerder aangegeven zijn er meerdere decentrale meldlocaties. Deze zijn niet uitgebreid onderzocht op het gebied van toegankelijkheid van gegevens onder meer omdat de meerderheid hiervan fungeert als relais tussen melders en Archis of PAN.

[26] Contact RCE 10-9-2025
[27] De rol van PAN en de status van een melding in PAN wordt ook meegenomen in het traject wijzigingen Erfgoedwet.
[28] PAN gaf aan dat bij een nog groter vondstmeldingsgebied, de waarde van de melding teniet wordt gedaan (bron: gesprek PAN d.d. 21-08-24). Bij een complete gemeente als vondstlocatie is daar echter ook al sprake van.
[29] Gesprek PAN d.d. 21-08-24.

4.5 Vespreiding van informatie

Het feit dat de vondstmeldingen op verschillende plekken binnenkomen in en daarmee in verschillende systemen komen te staan, bemoeilijkt (regionaal) onderzoek. Bijvoorbeeld voor het maken van een verspreidingskaart van vondsten in het kader van bureauonderzoek is dit lastig. Met name het feit dat Archis en PAN in verschillende systemen zijn ondergebracht is hierop van invloed.

5 Tijdspanne tussen vinden en melden

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het tijdig melden van metaaldetectorvondsten.

Het is belangrijk dat vondsten die gedaan worden door metaaldetectoramateurs zo snel mogelijk worden gemeld. Hoe sneller een vondst wordt gemeld hoe nauwkeuriger de melding zal zijn en hoe eerder de kennis die ontleend kan worden aan die vondst kan bijdragen aan het vormgeven van beleid, zowel op lokaal als nationaal niveau, en aan lopend wetenschappelijk onderzoek.

De wettelijke verplichting tot het zo snel mogelijk melden van een vondst is vastgelegd in artikel 5.10, eerste lid, van de Erfgoedwet. Deze luidt als volgt: *Degene die anders dan bij het verrichten van opgravingen een vondst doet waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een archeologische vondst betreft, meldt dit zo spoedig mogelijk bij Onze Minister.*

De zinsnede 'zo spoedig mogelijk' wordt niet verder gedefinieerd in de Erfgoedwet, maar lijkt gebaseerd te zijn op een artikel uit haar voorganger, de Monumentenwet 1988. Daar wordt in artikel 47 lid 1 gesteld dat: *Hij die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt, waarvan hij redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is, is verplicht hiervan binnen drie dagen aangifte te doen.*[30]

Het onderzoeken van de tijdigheid van vondstmeldingen is lastig gebleken. Er is maar een beperkte hoeveelheid informatie beschikbaar over dit onderwerp.

5.1 Archis

In Archis is de meest accurate informatie te vinden over dit onderwerp, omdat daar zowel een exacte vondstdatum als een melddatum was te achterhalen van de gedane meldingen.

In de vier jaren voor de legalisering van metaaldetectie (2012 tot en met 2015) werd van de 565 meldingen 10% binnen zeven dagen gedaan, 13% binnen dertig dagen en nog eens 49% binnen een periode van 365 dagen. De overige 28% van de meldingen werd pas na een periode van 365 dagen gedaan.

In de vier jaren na de legalisering (2017 tot en met 2020) werd van de 248 meldingen 26% binnen zeven dagen gedaan. Nog eens 26% van de meldingen werd gedaan binnen dertig dagen en 28% binnen een periode van 365 dagen. De resterende 20% van de meldingen werd pas na een periode van 365 dagen gedaan.

[30] Monumentenwet 1988 zoals deze was vóór de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorgen (Wamz).

Gebaseerd op deze cijfers kan worden gesteld dat vondsten in Archis in de vier jaar na de legalisering relatief sneller werden gemeld ten opzichte van de vier jaar voor de legalisering.

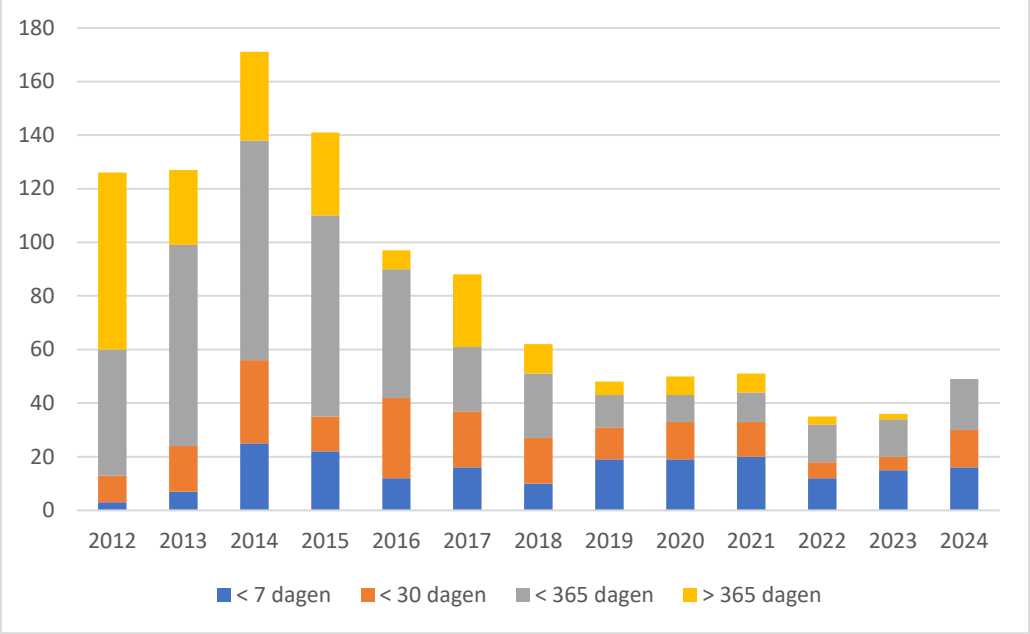

Figuur 5.1 Duur van de tijdspanne tussen vinden en melden in Archis in de jaren 2012-2014.[31]

Het beeld van de snelheid van het melden is in de jaren daarna grotendeels vergelijkbaar. In de periode van 2021 tot en met 2024 werd van de 171 meldingen 37% binnen zeven dagen gedaan. Nog eens 22% van de meldingen werd gedaan binnen dertig dagen en 34% binnen een periode van 365 dagen. De resterende 7% van de meldingen werd pas na een periode van 365 dagen gedaan.

Deze cijfers geven slechts een indicatie van de snelheid waarmee gemeld wordt, omdat bij Archis relatief weinig vondsten worden geregistreerd (in vergelijking met PAN).

5.2 PAN

De informatie die uit PAN gehaald kan worden over de tijdspanne tussen vinden en melden is in vergelijking met Archis beperkt. Dit komt onder andere doordat slechts aan een minderheid van de vondstrecords de datum van de vondst (vondstjaar) is toegevoegd.[32] Hierdoor kon slechts voor een deel van de vondsten berekend worden hoeveel tijd er zit tussen het vinden en het melden, en alleen op indirecte en grove wijze. Dit is gedaan aan de hand van de twee bekende gemeten ijkpunten (midden 2021 en eind 2024) van het aantal vondsten uit PAN waar aan een vondstjaar is gekoppeld.

[31] Het aantal vondsten zijn de aantallen afkomstig uit de vondstjaren.

De onderstaande tabel in figuur 5.2 geeft het verschil aan tussen de twee ijkpunten van het aantal vondsten waaraan een vondstjaar gekoppeld is.
Deze cijfers lopen slechts tot 2020, omdat voor deze berekening beide ijkpunten nodig zijn en het eerste ijkpunt tot dit jaar loopt.

Jaren	Aantal vondsten in 2021	Aantal vondsten in 2024	Numeriek verschil	Percentueel verschil
2016	1704	2103	399	19%
2017	1948	2486	538	21,6%
2018	3027	3938	911	23,1%
2019	2106	3804	1698	44,6%
2020	3605	6294	2689	42,7%

Figuur 5.2 Weergave van het aantal vondsten in PAN bij de ijkpunten en het numerieke verschil tussen de twee.

In de afgelopen vier jaar zijn voor de jaren die bekend zijn uit het eerste ijkpunt, voor meldingen waaraan een vondstjaar is gekoppeld nog een beduidend aantal meldingen in PAN gedaan. Bijna 20% van de gedane vondsten uit 2016 tot meer dan 40% uit 2020 zijn tussen 2021 en 2024 gemeld.

Uit bovenstaande blijkt dat ten minste voor een beperkt aantal van het totaal aan gedane vondsten het jaren kan duren voor dat die gemeld worden bij PAN. Voor het resterende deel kunnen geen op cijfers gebaseerde uitspraken gedaan worden over hoe snel de gedane vondsten zijn gemeld.

Wel komt uit gesprekken die de Inspectie met verschillende partijen heeft gevoerd een vergelijkbaar beeld naar voren. Sommige vondsten worden zeer spoedig gemeld, maar bij een meerderheid lijkt dit langer te duren. De meldtijd varieert van enkele weken tot jaren.[33]

[33] Gesprekken met onder andere DDA en PAN in 2024.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

Meldplicht
Er worden meer vondsten gemeld sinds de legalisering van metaaldetectie. De overgrote meerderheid van deze meldingen wordt tegenwoordig gedaan bij PAN. Het is niet duidelijk of de toename verklaard kan worden door de legalisering zelf of door de mogelijkheid om te melden bij PAN, daar zij een gelijke startdatum hebben.

Tegelijkertijd is het zeer aannemelijk dat nog steeds een groot aantal vondsten niet wordt gemeld. Het aantal metaaldetectoramateurs dat actief vondsten in PAN en Archis meldt is immers laag in vergelijking met het geschatte totaal aantal actieve metaaldetectoramateurs in Nederland.

Het aantal zoekers dat meldingen doet, blijft wel toenemen, maar niet op een manier dat het waarschijnlijk is dat in de nabije toekomst een meerderheid van de metaaldetectoramateurs hun vondsten meldt. Hiermee kan worden vastgesteld dat sinds de verandering in wet- en regelgeving in 2016 het melden van vondsten door metaaldetectoramateurs weliswaar is veranderd, maar tegelijkertijd kan er geconcludeerd worden dat de meldplicht op het moment onvoldoende nageleefd wordt. Wat dat betreft heeft de legalisering aldus niet het volledige gewenste effect gehad.

Toegankelijkheid
Momenteel biedt Archis niet de toegankelijkheid die in de wet is beoogd. Alleen professionals uit het archeologische werkveld hebben toegang tot de database. De belangstellende burger kan Archis niet inzien. Ook niet-professionele melders van vondsten kunnen hun eigen informatie niet inzien in het centraal informatiesysteem.

Omdat PAN formeel geen deel uitmaakt van het centraal informatiesysteem van de minister, kan de toegankelijkheid van de informatie over vondsten strikt genomen niet getoetst worden aan het geldend wetsartikel. Zou dat wel het geval zijn, dan voldoet PAN beter aan de gestelde norm. De informatie over vondstmeldingen is grotendeels beschikbaar voor het algemene publiek en onderzoekers kunnen na een aanvraag daartoe een nog grotere toegang krijgen. Deze toegankelijkheid van informatie is mogelijk één van de factoren die heeft bijgedragen aan de stijging van het aantal vondstmeldingen in de jaren na de legalisering van metaaldetectie. Nadeel blijft de minder geschikte gebruiksmogelijkheden voor bureauonderzoek nu locatiegegevens van PAN-vondsten niet gebruikt mogen worden.

Tijdspanne tussen vinden en melden
Hoewel bij Archis weinig meldingen binnenkomen, lijkt de informatie die kon worden opgehaald uit Archis over vondst- en meldingsdata te suggereren dat de meeste vondsten binnen een jaar worden gemeld.

Bij PAN is het momenteel niet verplicht om een vondstdatum te vermelden. Van meer dan de helft van het totaal aantal gemelde vondsten is het daardoor onduidelijk hoe recentelijk die zijn gedaan. Dit betekent dat er geen goed beeld kan worden geschetst over de tijdspanne tussen vinden en melden bij PAN.

Omdat de meerderheid van melders hun vondstmeldingen doet bij PAN kan er geen goed cijfermatig onderbouwde conclusie worden getrokken over hoe snel vondsten worden gemeld.

Wel komt uit gesprekken die de Inspectie met verschillende partijen heeft gevoerd het beeld naar voren dat sommige vondsten spoedig worden gemeld, maar dat dit bij een meerderheid langer duurt. De meldtijd varieert van enkele weken tot jaren.

6.2 Aanbevelingen

Om de meldplicht voor metaaldetectoristen beter te doen functioneren is het belangrijk dat er waar mogelijk ingezet wordt op het wegnemen van redenen die metaaldetectoramateurs hebben om niet te melden. Daarom doet de Inspectie de volgende aanbevelingen:

1 **Een hernieuwde inzet van het Ministerie van OCW op bewustwording over de regels rondom metaaldetectie in samenspraak met partners**
Het is van belang dat het Ministerie van OCW blijft inzetten op het informeren van metaaldetectoramateurs over hun rechten en plichten. Daarnaast zouden ook de redenen voor het niet melden kunnen worden onderzocht. Omdat in de afgelopen jaren niet-gouvernementele organisaties zoals PAN en de DDA een belangrijke rol hebben gespeeld bij de bewustwording en bij het vergroten van het aantal gemelde vondsten, is het wenselijk dat deze partijen aanvullende erkenning en ondersteuning ontvangen voor het uitvoeren van hun activiteiten. Ook aandacht voor de tijdigheid van het melden is van belang.

2 **Een verdere verkenning van opties om de naleving van de meldplicht te versterken**

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat de belangrijkste doelstelling van de legalisering van metaaldetectie niet is behaald. Daarmee heeft de legalisering van metaaldetectie zoals die op dit moment is vormgegeven heeft niet het gewenste effect gehad. Nu het melden van vondsten achterblijft, beveelt de Inspectie de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan verder te zoeken naar beleidsmatige of wettelijke mogelijkheden om deze meldplicht te stimuleren of desnoods strenger af te dwingen.

Literatuur

Besluit Erfgoedwet archeologie

Erfgoedwet

Memorie van Toelichting Erfgoedwet
Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 109, nr. 3.

Monumentenwet 1988

Erfgoedinspectie 2012
Erfgoedinspectie, Grenzen overschreden? Onderzoek naar onrechtmatig handelen op de gebieden van archeologie en archieven, Den Haag oktober 2012. Online beschikbaar via: https://www.inspectie-oe.nl/publicaties/rapport/2012/11/07/grenzen-overschreden

AWN en PAN 2022
Van vondst tot Verhaal; Archeologische vondsten in particulier bezit, Utrecht April 2022.

PAN 2022
Jaarverslag PAN 2022

PAN 2023
Jaarverslag PAN 2023

Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed |
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 16478 | 2500 BL Den Haag
info@inspectie-oe.nl | https://www.inspectie-oe.nl

november 2025